

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ПРОЯВИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

В. НАСТЮК

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого),
заслужений діяч науки і техніки України*

Проблема зловживання учасниками судочинства наданими їм суб'єктивними процесуальними правами, невиконання юридичних обов'язків є характерною для будь-якого виду юридичного процесу в Україні (адміністративного, цивільного, господарського та кримінального). Так, на існування цих неприйнятних, можливо, «корупційних домовленостей» для права у сфері юстиції зазначає О. Хабло. Зокрема, вона наголошує, що у зв'язку з розвитком кримінально-процесуального законодавства та розширенням правового статусу осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, збільшилася кількість випадків використання процесуальних прав для захисту інтересів, які не охороняються законом. Це перешкоджає досягненню завдань кримінальної юстиції, викликає невдоволеність суспільства результатами правоохоронної діяльності [1, 1].

Майже всі особи, які беруть участь у справі, на думку О. Бобровник, можуть зловживати наданими їм процесуальними правами в цивільному судочинстві. Це негативно позначається на діяльності судів різних інстанцій,

які змушені неодноразово переглядати одну і ту ж справу. Тому суду необхідно надавати повноваження за ініціативою сторони, права якої порушуються, визначати ті вимоги іншого учасника процесу, які слід розцінювати як зловживання процесуальними правами, й адекватно на них реагувати [2, 29].

Поширеними в наш час є випадки зловживання процесуальними правами й учасниками процесу господарського судочинства в Україні. Тому виникнення в адміністративному судочинстві проблеми зловживання процесуальними правами можна розглядати очікуваним наслідком запровадження функціонування певного судового механізму захисту суб'єктивних матеріально-правових можливостей (прав і законних інтересів) фізичних та юридичних осіб у публічно-владній сфері з метою нівелювання корупційних ризиків. Адже, як зауважує О. Фонова, негативне явище зловживання процесуальними правами існує відтоді, коли з'явився регульований державою юридичний процес вирішення спорів у суспільстві. Вже з моменту наділення особи правом здатністю в судовому процесі у неї виникає бажання використовувати

надані права не за призначенням, з метою спричинити для іншої сторони спору негативні наслідки [3, 187].

Сьогодні, як зазначає А. Забродський, проблема зловживання процесуальними правами стала стійкою негативною тенденцією вітчизняного судочинства, поширеним засобом досягнення успіху в будь-якій судовій суперечці [4, 26, 27]. Це пов'язано з тим, як слушно наголошує А. Смітюх, що кожний досвідчений юрист намагався хоча б раз у своїй практиці запобігти програту в справі, використовуючи процесуальні інститути не за призначенням [5, 12, 13]. Крім того, такі «тактичні ходи» наділених юридичними знаннями учасників судових процесів, у тому числі пов'язаних із вирішенням справ адміністративної юрисдикції, не справляють позитивної дії на можливості оперативного і своєчасного судового захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб в Україні, що становить конституційне завдання правосуддя в нашій державі, завдає підсумку шкоди іміджу судової влади і стану реалізації принципу верховенства права. У зв'язку з цим використання учасниками судових процесів, зокрема й адміністративного судового, наданих їм процесуальних прав не за призначенням, на шкоду іншій стороні суперечки, і як наслідок інтересам правосуддя загалом потребує вжиття адекватних правових заходів, насамперед антикорупційного спрямування для протидії таким діям або бездіяльності, притягнення винних до встановленої законодавством відповідальності чи накладання на них інших правових обмежень.

Зловживання суб'єктивними процесуальними, як і суб'єктивними матеріальними правами у цілому, в будь-якому випадку є проявом порушення принципу добросовісності користування цими правовими можливостями, що сьогодні є засадою ініціювання та руху адміністративного судового процесу

(ч. 2 ст. 50 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України)). Категорія «добросовісність» є базовим поняттям права відтоді, як почало розглядатися мірилом суспільної справедливості і способом її забезпечення. Тому, як зазначає Д. Павленко, це поняття було введено в обіг ще в римському приватному праві [6]. У наш гуманістичний час концепція цієї категорії проникла і в публічно-правові галузі, до яких належить й адміністративний судовий процес. Так, у податковому праві України вже є аксіоматичним існування презумпції добросовісності платника податків (ст. 7) [7], а також у Митному кодексі України (далі — МК України) (ст. 8) запроваджений принцип добросовісності [8].

Концепція добросовісності користування суб'єктивними правовими можливостями, у тому числі у сфері судочинства, почала розвиватися з запровадження за часів Стародавнього Риму терміна «*fides*». Як зазначає М. Бартошек, під ним розумілася власна чесність і довіра до чужої чесності, вірність даному слову, моральний обов'язок всіх людей виконувати свої зобов'язання, у чому б вони не полягали. Поняття «добросовісність» у значенні суворої пов'язаності власною заявою і взаємної довіри договірних сторін позначали як «*bona fides*». Існував і протилежний цій категорії термін — «*mala fides*», під яким малося на увазі шахрайство [9, 131, 132].

При цьому проблема зловживання правосуб'єктністю в судочинстві є характерною для всіх видів судових процесів, заснованих на визначеній законодавством змагальній процесуальній формі, в будь-якій цивілізованій країні.

Однак в адміністративному судовому процесі України, з урахуванням його запровадження тільки в 2005 р., як і в матеріальному адміністративному праві явище зловживань суб'єктивними правовими можливостями, зокрема

й публічно-владною компетенцією, є практично недослідженим. У сучасній вітчизняній адміністративно-правовій науці на обставини його існування в царині управлінської діяльності органів виконавчої влади одним із перших акцентував увагу О. Селіванов у монографії «Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин» (2000 р.). Зокрема, вчений зазначив, що «нерідко на практиці створюється ілюзія ефективно діючого адміністративного процесу в державному управлінні, а насправді норма права ніяк не діє щодо особистості, її відносини з державними виконавчими органами можуть бути піддані сваволі» [10, 28].

Варто зазначити, що запровадження адміністративно-судового процесу в Україні саме й виступило сучасним цивілізованим способом запобігання і припинення фактів зловживань національним публічно-владним механізмом наданими йому матеріально-правовими повноваженнями, забезпечення притягнення до юридичної відповідальності винних у таких фактах посадових осіб. Цей висновок впливає з положень ч. 3 ст. 2 КАС України, в яких завданням діяльності адміністративних судів закріплено перевіряти, чи прийняті (вчинені) суб'єктами владних повноважень рішення, дії чи бездіяльність: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою воно надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи

і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі ухвалення рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Разом із тим з початком функціонування адміністративного судового механізму контролю за законністю та обґрунтованістю здійснення публічно-владним апаратом його повноважень, проблема зі зловживанням ним своїми суб'єктивними правами повністю не зникла, а лише переросла з матеріальної в процесуально-правову площину. Йдеться про появу в наш час випадків використання представниками органів влади — відповідачами у справах адміністративної юрисдикції наданих їм процесуальних прав не за призначенням. Насамперед це проявляється у спробах затягування судових процесів з метою відстрочення ухвалення несприятливих судових рішень у справах на більш пізній час. Крім того, непоодиноким є і ненадання адміністративними органами за запитами судів необхідних для вирішення публічно-правового спору, судового захисту прав та свобод громадян, прав і законних інтересів юридичних осіб матеріалів, нез'явлення представників у судові засідання, оскарження за очевидної безперспективності судових рішень у всіх можливих судових інстанціях тощо.

Поряд із зазначеним, зловживання процесуальними правами, головним чином у формі безпідставного звернення до адміністративних судів з позовами до різних органів влади, їх посадових осіб, стали типовим явищем і з боку громадян. Метою таких дій можуть бути наміри заявити в такий спосіб про свої політичні, економічні, соціальні чи інші погляди (ідеї) широкому загалу, «паралізувати» діяльність владного механізму шляхом його відволікання від вирішення основних завдань, що може бути помстою за ухвалені несприятливі для заявника управлін-

ські рішення або взагалі наслідком будь-яких, у тому числі невмотивованих, особистих несподобань чи розчарувань у соціально-майновому положенні, суспільній упередженості, в існуючому порядку протидії корупційним проявам.

Крім того, з урахуванням цілком імовірних «збоїв» у роботі адміністративного або судового апарату, їх переваженості, шляхом ініціювання розгляду і вирішення справ адміністративної юрисдикції громадянами може мати за мету накопичення фактів певних порушень окремих прав особи в розумінні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) (тривалі судові процедури, невиконання судових рішень, відмова в судовому захисті тощо), аби потім домогтися ухвалення Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) рішення про виплату заявнику певної суми сатисфакції за неналежну роботу державного механізму, порушення в його діяльності тих чи інших гарантованих особистих прав і свобод [11, 12–18]. Явище безпідставного ініціювання судових процесів проти органів влади, їх посадових осіб із розквітом громадянських свобод на колишніх радянських теренах загалом стало масовим і має в юриспруденції назву «сутяжництво» [12, 127].

Зазначене вище обумовлює нагальність наукового дослідження проблеми зловживання правами в адміністративному судовому процесі й особливо опрацювання ефективних правових способів боротьби з цим негативним явищем, його запобігання, припинення. Однак у вітчизняній адміністративно-правовій науці відсутні будь-які напрацювання щодо вирішення цієї проблеми, правового реагування на використання суб'єктивних процесуальних можливостей не з тією метою, для якої вони надані. У зв'язку з цим, з урахуванням схожості за природою зловжи-

вань процесуальними правами в усіх існуючих видах судочинства, побудованих на диспозитивній та змагальній основі, на нашу думку, як теоретичну основу для адміністративно-правової розробки зазначених питань, з'ясування сутності та форм цього недопустимого для сфери адміністративного судочинства явища та боротьби з ним, застосування об'єктивно потребують відповідні, пов'язані із забезпеченням добропорядності, положення загальної теорії права та галузевих процесуальних дисциплін.

З наведеного випливає, що основними обов'язковими сутнісними ознаками явища зловживання суб'єктивними правами є, по-перше, реалізація відповідної правової можливості всупереч тій меті, з якою вона надана (закріплена в законі), а по-друге, шкідливість діяльності з такого використання права, настання від неї тих чи інших негативних наслідків (матеріальних, юридичних) для об'єктів забезпечення об'єктивним правом.

У сучасній юридичній науці вже є усталеним розгляд зловживання суб'єктивними правами як однієї з форм правопорушень. Зокрема, дефініцію зловживання суб'єктивним правом можливо подати через конструкцію складу правопорушення, а саме як винного діяння (дії чи бездіяльності), яке прямо чи опосередковано направлено проти добросовісного (конституційного) порядку суспільних відносин, завдає збитків і/або шкоди особистим та/або суспільним благам і правомірним інтересам осіб, виражене в конкретних формах користування правами чи свободами людини й засноване на засадах добросовісної поведінки учасників адміністративно-судового процесу.

Однак, на відміну від інших видів правових деліктів, зловживання суб'єктивним правом є латентним, таким, що складно піддається розкриттю вчинком проти засад добросовісності. При цьому соціальна небезпека зловживання

суб'єктивними процесуальними правами полягає в тому, що зовнішньо дії особи перебувають у межах правового поля, а насправді вони спричиняють шкоду інтересам правосуддя та інших учасників судового процесу. Небезпека такого діяння може бути в декілька разів більшою, ніж небезпека «звичайного» правопорушення: протиправні дії зовнішньо оформлюються в юридичну форму і тому здатні завдати суттєвої шкоди, оскільки спричиняють корупційні ризики у сфері правосуддя.

Особливістю підходів до розуміння поняття «зловживання суб'єктивним правом» в адміністративному судочинстві є те, що в них робиться передусім акцент на питаннях об'єктів, яким внаслідок таких діянь завдається шкода. Однак, на нашу думку, при цьому необґрунтовано не приділяється достатньої уваги аспекту використання індивідуального права не з тією метою, з якою воно надано. Так, в адміністративному процесі домінує розуміння сутності зловживання процесуальними правами як реалізація сторонами процесу своїх прав для досягнення цілей несумісних з метою процесу — справедливим і швидким вирішенням спорів.

На основі предмета дослідження слід зазначити, що зловживання процесуальними правами є тоді, коли внаслідок реалізації права створюється перешкода у вирішенні завдань адміністративного процесу, вказаних у нормах КАС України. Нині зловживання процесуальними правами різко дисонує з проголошеними законодавцем цілями і завданнями адміністративного судочинства. Правильний і своєчасний розгляд та вирішення адміністративних справ в умовах процесуальної недобросовісності стає обтяженим, оскільки дії суб'єкта правопорушення перешкоджають вирішенню цих завдань і реально створюють відповідні корупційні ризики.

Разом із тим у сучасних умовах наповнення індивідуумоцентристським

змістом діяльності Української держави та її органів [13, 7–9], що обумовлено дією положень ст. 3 Конституції щодо визнання людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю, кінцевою метою діяльності органів правосуддя є не забезпечення «комфортних» умов для своєї роботи, а здійснення ефективного судового захисту прав і свобод громадян, прав та законних інтересів юридичних осіб в публічно-владній сфері. Тому, на нашу думку, цілком очевидно, що внаслідок зловживання суб'єктивними процесуальними правами особами, які беруть участь в адміністративних справах, шкоди зазнають передусім інтереси інших конкретних учасників відповідного судового процесу, цілі судового захисту їх порушених (обмежених) індивідуальних правових можливостей (ч. 1 ст. 2 КАС України), а лише потім — завдання функціонування адміністративної юстиції щодо швидкого і правильного вирішення справ.

З терміна «зловживання» випливає, що особа свідомо використовує надану правову можливість (певний варіант дозволеної поведінки), в тому числі в адміністративному судовому процесі, не за призначенням або з перевищенням її меж (обсягу) у випадку, відомому юридичній науці як «зловживання процесуальним правом». Тобто зловживання процесуальним правом як вид процесуального правопорушення завжди вчиняється навмисно, на підставі вольових, свідомо направлених на досягнення певного бажаного для відповідної особи результату в «юридично некоректний» спосіб.

Не буде зловживанням правом помилкове (неусвідомлене) використання тієї чи іншої процесуальної можливості (чи утримання від вчинення дій, коли цього вимагає закон), хоча від вказаного і можуть настати певні негативні для судочинства наслідки (наприклад, затягування судового розгляду справи внаслідок заяви позива-

чем клопотання про витребування у відповідача (суб'єкта владних повноважень) документів, які, на його переконання, можуть містити відомості, що мають значення для вирішення справи, однак фактично їх не містять).

Іншою обов'язковою ознакою зловживання процесуальним правом як підстави застосування до суб'єкта його вчинення з боку суду тих чи інших небажаних заходів є настання від такої поведінки певної шкоди для завдань адміністративного судочинства (наприклад, відстрочення судового захисту порушених (обмежених) прав або свобод особи, необґрунтоване ініціювання судового процесу, що тягне за собою витрати матеріальних та інших ресурсів держави, яка забезпечує роботу судової влади або відповідача). Не можна розглядати як процесуальне правопорушення дії, вчинені всупереч меті, з якою їх уповноважено здійснювати, якщо це призвело до настання певних негативних матеріальних чи правових наслідків для інших учасників адміністративного судового процесу чи судочинства загалом, зокрема, перевищення меж процесуальної правоздатності, яке має конструктивний характер (наприклад, передбачає оперативне вирішення адміністративної справи у спосіб, коли враховуються інтереси обох сторін).

Отже, зловживання суб'єктивним процесуальним правом для того, щоб бути визнаним таким, повинно мати деструктивний (шкідливий) для процесу чи його учасників характер. У цьому розумінні воно є близьким за значенням до того, який застосовується у побутовій лексиці юристів-практиків — «процесуальна диверсія», яку пов'язують з тактикою і юридичною технікою участі в судовому процесі з метою забезпечення досягнення максимально сприятливого для «клієнта» результату в справі в будь-який наближений до правового спосіб.

Природа та форми процесуальних диверсій у вітчизняному судочинстві як об'єктивно існуючого явища правової дійсності досліджувалися А. Смітюхом, який, зокрема, дав їх визначення «як непрямой та деструктивної дії з використання процесуальних прав особи, що бере участь у розгляді судової справи, з метою ускладнити супернику здобуття перемоги в правовому конфлікті в цілому чи завдати шкоди його певним інтересам». При цьому дослідник зазначив, що в сучасних умовах спотвореного правозастосування процесуальна диверсія досить часто є єдиною ефективною реакцією на дії, спрямовані на вирішення спору іншої сторони, які мають всі ознаки зловживання правом [14, 89–92].

Разом із тим дії, які позначають терміном «процесуальна диверсія», за своїм змістом та формами можуть мати більш деструктивний, небезпечний, порівняно зі зловживаннями процесуальними правами, характер. Зокрема, вони можуть вчинятися не лише в межах конкретного судового процесу з метою досягнення бажаного результату, а й поза ним. Так, формою таких заходів може бути ініціювання іншого судового процесу, в тому числі за позовами третіх осіб, з метою спрощення вирішення процесуальних завдань або унеможливлення його результативного завершення (наприклад, через накладення арешту на об'єкти майнових прав, застосування заборони вчиняти ті чи інші дії, або визнання недійсними установчих документів протилежної сторони процесу тощо). Крім того, інколи під процесуальною диверсією розуміється застосування не лише правових, а й очевидно протиправних заходів для забезпечення бажаного результату в судовій справі (наприклад, у формі вчинення психологічного тиску на іншу сторону чи суддю тощо).

На підставі наведеного вище можна підсумувати, що відсутні достатні під-

стави для введення категорії «процесуальних диверсій» у систему знань теорії судового адміністративного процесу і тим більше для її закріплення у процесуальному законодавстві, оскільки в багатьох своїх проявах вона не пов'язана із застосуванням права, не означає дій, вчинюваних із перевищенням його меж або не з тією метою, з якою відповідна можливість надана, а вказує на очевидне (відкрите) правопорушення, яке потребує кваліфікації за нормами кримінального, адміністративного або антикорупційного законодавства.

Отже, поняття «зловживання процесуальними правами» і «процесуальні диверсії» є різноплановими у фактичному розумінні явищами, мають для адміністративного судового процесу не одні й ті самі негативні за шкідливістю наслідки, обумовлюють необхідність застосування за вчинення відповідних дій не одних і тих самих видів юридичної відповідальності — процесуальної або кримінальної, адміністративної (залежно від форм протиправного впливу).

Однак в ідеалі вони є одночасно й достатньо близькими за змістом, адже в обох випадках йдеться про нехтування правовими засадами судочинства, унеможливлення швидкого, оперативного досягнення його завдань, судового захисту прав і свобод особи, прав та законних інтересів юридичних і фізичних осіб.

Таким чином, в адміністративному судочинстві України є можливим виокремлення таких груп зловживань процесуальними правами: 1) за масштабом їх застосування: зловживання адміністративною судовою процедурою в цілому (правом на адміністративний позов) і зловживання на окремих етапах (стадіях) процесу; 2) залежно від їх впливу на результат розгляду справи: зловживання, які справили на нього відповідну дію (наслідки); 3) з урахуванням їх кількості: одиничні та множинні; 4) залежно від суб'єкта вчинення: зловживання сторін та третіх осіб (матеріально заінтересованих у результаті розгляду справи) та їхніх представників.

Отже, підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що на сьогодні в адміністративному судочинстві спостерігаються серйозні проблеми зловживання процесуальними правами, які потребують негайного вирішення. Для виправлення цієї ситуації необхідно перш за все вдосконалити законодавчу базу для більш злагодженої роботи антикорупційного спрямування адміністративних судів; вирішити ті чи інші справи, звертаючи увагу на висновки і рекомендації ЄСПЛ; створити належні умови роботи судового апарату, помічників та секретарів судового засідання. Лише за дотримання цих вимог можна стверджувати, що адміністративне судочинство України буде характеризуватися значною ефективністю з розгляду адміністративних справ.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Хабло О. Ю.* Зловживання у сфері кримінального процесу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. — К., 2008. — 20 с.
2. *Бобровник О.* Зловживання процесуальними правами в цивільному процесі // *Право України.* — 2008. — № 7.
3. *Фонова О. С.* Зловживання процесуальними правами учасниками господарського процесу // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* — 2008. — Вип. 6 (74).
4. *Забродський А.* Зловживання правом як загальна тенденція процесу // *Юридичний радник.* — Х., 2006. — № 5 (13).
5. *Смитюх А.* Что такое процессуальные диверсии // *Юридическая практика.* — 2005. — № 1 (367).
6. *Павленко Д.* Добросовісність як принцип господарського процесуального права // *Юридичний журнал.* — К., 2005. — № 5.
7. *Податковий кодекс України* від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // *Відомості Верховної Ради України.* — 2011. — № 13, № 13–14, № 15–16, № 17. — Ст. 112.
8. *Митний кодекс України* від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // *Відомості Верховної Ради України.* — 2012. — № 44–45, № 46–47, № 48. — Ст. 552.

9. Бартошек М. Римское право (Понятия, термины, определения) / пер. с чешск. — М., 1989. — 448 с.
10. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин. — К., 2000. — 68 с.
11. Константий О. В. Конституційні перетворення не можуть оминати правового механізму судового захисту основних прав і свобод людини і громадянина // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2007. — № 1.
12. Бурков А. Л. Судебная защита прав граждан от незаконных нормативных актов. — Екатеринбург, 2005. — 180 с.
13. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. — К., 2007. — Т. 1. Загальна частина. — 592 с.
14. Смітюх А. В. Процесуальні диверсії та зловживання процесуальними правами в умовах правової реальності України // Вісник господарського судочинства. — 2007. — № 1.

REFERENCES

1. Khablo O. Iu. Zlovzhyvannia u sferi kryminalnoho protsesu [Abuse in the sphere of criminal procedure], Kyiv, 2008, 20 p.
2. Bobrovnyk O. Zlovzhyvannia protsesualnymy pravamy v tsyvilnomu protsesi [Abuse of procedural laws in civil process], *Pravo Ukrainy*, 2008, no. 7.
3. Fonova O. S. Zlovzhyvannia protsesualnymy pravamy uchashnykamy hospodarskoho protsesu [Abuse of procedural laws of participants of economic process], *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, 2008, Issue 6 (74).
4. Zabrodskiy A. Zlovzhyvannia pravom iak zahalna tendentsiia protsesu [Abuse of the right as general tendency of process], *Iurydychnyi radnyk*, Kharkiv, 2006, no. 5 (13).
5. Smityukh A. Chto takoe protsessualnye diversii [What is procedural diversion], *Yuridicheskaya praktika*, 2005, no. 1 (367).
6. Pavlenko D. Dobrosovisnist iak pryntsyyp hospodarskoho protsesualnoho prava [Conscientiousness as principle of an economic procedural law], *Iurydychnyi zhurnal*, Kyiv, 2005, no. 5.
7. Podatkovy kodeks Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 r. № 2755-VI [The tax code of Ukraine of December 2, 2010 № 2755-VI], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2011, no. 13, no. 13–14, no. 15–16, no. 17, Article 112.
8. Mytnyi kodeks Ukrainy vid 13 bereznia 2012 r. № 4495-VI [The customs code of Ukraine of March 13, 2012 № 4495-VI], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2012, no. 44–45, no. 46–47, no. 48, Article 552.
9. Bartoshek M. Rimskoe pravo (Ponyatiya, terminy, opredeleniya) [Roman Law (Concepts, terms, definitions)], Moscow, 1989, 448 p.
10. Selivanov A. O. Administratyvnyi protses v Ukraini: realnist i perspektivy rozvytku pravovykh doktryn [Administrative process and Ukraine: reality and prospects of development of legal doctrines], Kyiv, 2000, 68 p.
11. Konstanyi O. V. Konstytutsiini peretvorennia ne mozht omynuty pravovoho mekhanizmu sudovoho zakhystu osnovnykh prav i svobod liudyny i hromadianyna [The constitutional transformations cannot bypass a legal mechanism of judicial protection of basic rights and freedoms of the person and the citizen], *Biuleten Ministerstva iustytii Ukrainy*, 2007, no. 1.
12. Burkov A. L. Sudebnaya zashchita prav grazhdan ot nezakonnykh normativnykh aktov [Judicial protection of the rights of citizens against illegal regulations], Ekaterinburg, 2005, 180 p.
13. Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs [Administrative law of Ukraine. Academic course], Kyiv, 2007, vol. 1, 592 p.
14. Smityukh A. V. Protseptualni dyversii ta zlovzhyvannia protseptualnymy pravamy v umovakh pravovoi realnosti Ukrainy [Procedural diversions and abuses of procedural laws in the conditions of legal reality of Ukraine], *Visnyk hospodarskoho sudochynstva*, 2007, no. 1.

Настюк В. Я. Зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві як прояви корупційних ризиків

Анотація. У статті розкриваються підходи до поняття категорії «зловживання процесуальним правом в адміністративному судочинстві». Звертається увага на те, що ця категорія не мала посиленого інтересу для уніфікації процесу добросовісного розгляду адміністративних справ. Разом із тим це дійсно важлива категорія і вона повинна ефективно використовуватися в адміністративно-судовій практиці, незважаючи на існування законодавчих колізій.

Ключові слова: зловживання процесуальними правами, адміністративне судочинство, процесуальна добросовісність, процесуальні права, об'єктивні права, суб'єктивні права, процесуальна диверсія, корупційні прояви, процесуальний захист.

Настюк В. Я. Злоупотребление процессуальными правами в административном судопроизводстве как проявления коррупционных рисков

Аннотация. В статье раскрываются подходы к понятию категории «злоупотребление процессуальным правом в административном судопроизводстве». Обращается внимание на то, что данная категория не имела усиленного интереса для унификации процесса добросовестного рассмотрения административных дел. Вместе с тем это действительно важная категория и она должна эффективно использоваться в административно-судебной практике, несмотря на существование законодательных коллизий.

Ключевые слова: злоупотребление процессуальными правами, административное судопроизводство, процессуальная добросовестность, процессуальные права, объективные права, субъективные права, процессуальная диверсия, коррупционные проявления, процессуальная защита.

Nastiuk V. Abuse of Procedural Laws in Administrative Legal Proceedings as Manifestations of Corruption Risks

Annotation. The article deals with approaches to the concept of the category of «abuse of procedural rights in the administrative proceedings. Attention is drawn to the fact that this category has not had increased interest for the unification of the process of fair consideration of administrative cases. However, it is a very important category and it should be used effectively in the administrative and judicial practice, despite the existence of legal conflicts.

Key words: abuse of procedural rights, administrative proceedings, procedural integrity, procedural law, objective rights, subjective rights, procedural sabotage, corruption manifestations, procedural protection.